

Keywords: *semantic reference, terminology combination of words, verbal suggesting, religious discourse.*

Ковалевська Т. І.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ІНТОНАЦІЙНІ ЗАСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙНОГО ВИСЛОВЛЮВАННЯ

Стаття присвячена актуальній проблемі сучасної інтонології, що активно досліджується різними науковими школами: актуалізації емоційних висловлювань англомовного дискурсу інтегрованими інтонаційними компонентами. Виділення дослідниками емоційної, експресивної, дискурсивної та деяких інших функцій інтонації дає підстави стверджувати іманентність потенціалу інтонації актуалізувати емоційні висловлювання. Експериментально-фонетичні дослідження дозволяють говорити про наявність певних інваріантів інтонаційного оформлення емоційних висловлювань в однотипних ситуаціях спілкування.

Ключові слова: *емоційне висловлювання, функції інтонації, актуалізація, інваріант інтонаційного оформлення, комунікація.*

Проблема адекватного інтонаційного оформлення емоційних висловлювань та декодування їх смислу в англомовному усному дискурсі є однією з найбільш актуальних багатоаспектних проблем інтонології. Так, у лінгвістиці уже сформована класифікація висловлювань та віднесення їх до певного типу дискурсу залежно від комунікативно-прагматичної спрямованості [4, с. 10]. Для вичерпності класифікації доцільним вбачається врахування ознак, що відображають ступінь емоційності висловлювання [1; 8; 11; 13]

Метою статті є висвітлення інтеграції компонентів інтонаційної структури англійської мови в оформленні, вираженні та актуалізації емоційного висловлювання.

Мета статті обумовлює вирішення наступних завдань:

- визначення функцій інтонації у мовленнєвій комунікації;
- аналіз інтеграції інтонаційних компонентів, що актуалізують різні типи емоційних висловлювань.

В процесі комунікації слово у мовленні набуває не властивого йому, як емічній одиниці, значення тільки за умови зміни просодичного вираження [8, с. 147]. У сучасних дослідженнях у галузі інтонології підкреслюється фоносемантичний потенціал слова як основний компонент семантики і прагматики висловлювання [1; 7; 8; 13; 14]. Таким чином, потенційні властивості мовних одиниць реалізуються в мовленні крізь призму комунікативно-прагматичних інтенцій мовця.

В англомовному дискурсі як маніфестації мовлення інтонація виконує особливо важливу функцію трансляції змісту. Яким би важливим не було семантичне наповнення висловлювання, його інтонаційне оформлення слугує засобом реалізації та прирощення смислу [14, с. 217].

Інтонація виконує комунікативно-прагматичну функцію оформлення висловлення [13, с. 67] і належить до супрасегментного рівня мови, являючи собою складне поняття, що по-різному визначається дослідниками.

П. Роуч пропонує наступне визначення інтонації: 1) у вузькому значенні, це коливання мелодики голосу мовця для передачі або зміни значення; 2) у ширшому

розумінні інтонація є інтеграцією просодичних компонентів, таких як зміни якості голосу, темпу та гучності мовлення. При підході, який широко використовується британськими лінгвістами, основною одиницею інтонації є інтонаційна група [15, с. 133].

В. Ю. Паращук твердить, що інтонація – це складна єдність варіацій мелодики, наголосу в реченні, гучності, темпу та паузації [12, с. 191]. Наступне визначення інтонації знаходимо у “Словнику лінгвістичних термінів” О. С. Ахманової – це складний комплекс просодичних елементів, що включає мелодику, темп, інтенсивність, тембр і логічний наголос, і який на рівні речення слугує для вираження як різноманітних синтаксичних значень та категорій, так і експресивних та емоційних конотацій [2, с. 180-181].

Відомий сучасний лінгвіст британської школи інтонології Д. Крістал виділяє наступні функції інтонації:

- емоційна для вираження широкого спектру емоційних та модальних відношень мовця – подиву, стриманості, хвилювання і т.д.;
- граматична для маркування граматичних контрастів (питання – твердження);
- інформативного структурування для маркування нової та відомої інформації у висловленні (тема-рема);
- текстуальна для створення більших за висловлення фрагментів дискурсу (просодична зв'язність дискурсу);
- психологічна для організації мовлення у фрагменти, що краще сприймаються і запам'ятовуються;
- індексальна, що слугує маркером особистісної ідентифікації [14, с. 194].

П. Роуч пропонує виділяти наступні комунікативно актуальні функції інтонації:

- функція відношення для вираження емоцій та ставлення мовця;
- функція експресивності для виділення складу або слова, яке сприймається як найважливіше в інтонаційній групі;
- граматична для розмежування різних синтаксичних структур;
- дискурсивна для розмежування нової та відомої інформації (тема-рема) та передачі інформації про те, яка зворотна реакція очікується [15, с. 163].

Резюмуючи наведені визначення та функції приводимо формулювання Дворжецької М. П. “просодичні параметри (мелодика, наголос, темп, тембр) інтонаційної системи мови маркують релевантні інтонаційні моделі, які забезпечують трансляцію комунікативно-прагматичного змісту, тобто ефективність спілкування” [5, с. 144].

Враховуючи наведені вище визначення інтонації та її функцій, можемо твердити, що одним із ключових призначень інтонації є комунікативно-прагматичне оформлення висловлювань та вираження експресивних та емоційних конотацій.

Функціонуючи в мовленні, висловлювання має, з одного боку, певну семантико-синтаксичну організацію, з іншого – комплекс комунікативних та інтенціональних смислів [8, с. 208].

За словами В. В. Виноградова, розглядаючи смисловий аспект мовлення, залежно від контексту, ситуації, типу мовця, експресивності та стилю мовлення одне і теж висловлювання при одному і тому ж синтагматичному членуванні може бути по-різному осмислено за рахунок того, що до семантики синтагм входять експресивні інтонації мовлення [3, с. 148-149].

А. А. Калита стверджує, що інтонація виступає у ролі фактора, який може змінити смисл висловлювання за рахунок складної взаємодії частотних, динамічних та темпоральних характеристик. При цьому, залежно від ситуації спілкування, потреб

комунікації та інтенції мовця ті чи інші компоненти інтонації можуть набувати провідної ролі у вираженні смислу емоційного висловлювання [8, с. 318].

Експериментально-фонетичні дослідження А. А. Калити, О. М. Алексієвець, Е. Л. Носенко та інших дослідників дають підстави твердити, що під час вираження смислового контрасту провідним компонентом інтонації на рівні сприйняття слугує мелодика

Темпоральні характеристики виражаються за допомогою певного темпового оформлення, що реалізується через зміни середньозвукової (середньоскладової) тривалості, наявності чи відсутності пауз, їх типу та тривалості. Наростання темпу, зменшення тривалості пауз, сегментація емоційного висловлювання на короткі інтоногрупи порівняно з нейтральним варіантом висловлювання відображають динаміку розвитку емоційного збудження мовця та характер емоцій.

У передачі надзвичайно високого ступеня емоційного збудження (і позитивного, і негативного) частота основного тону та інтенсивність взаємодіють приблизно однаково; в такому випадку сприйняття смислу зумовлюється тембральним забарвленням голосу [1, с. 160-163].

Ступінь виділення слова, що є семантичним центром висловлювання, актуалізується за допомогою змін мелодійного компонента інтонації, модифікації інтенсивності вимови, наявності внутрішньосинтагменних пауз або сповільнення темпу перед словами, що виділяються, та специфічного тембрального забарвлення голосу.

Ритм як компонент інтонації подібно мелодії найтіснішим чином пов'язаний зі смисловою структурою та емоційним навантаженням висловлювання: зміни ритмічної структури висловлювання спричиняють зміни його смислової структури відповідно до потреб комунікації.

Просодична зв'язність емоційних висловлювань створюється за рахунок ряду факторів акцентного, темпорального й мелодійного характеру: варіювання міжсегментного частотного інтервалу; тривалість звучання елементів, що приєднуються, інтенсивність їх вимови, наголошеність або ненаголошеність; їх самостійність або перебування у сфері акцентуації семантично більш вагомого слова; специфічне оформлення слів-конекторів [8, с. 318-319].

Грунтуючись на сучасних дослідженнях А. А. Калити, Е. Л. Носенко, Д. Кристала, О. М. Алексієвець можна говорити про наявність певних інваріантів інтонаційного оформлення емоційних висловлювань в однотипних ситуаціях.

Резюмуючи проаналізований матеріал, ми дійшли наступних висновків:

– визначення поняття інтонації дослідниками різних інтонологічних шкіл мають певні відмінності, сходяться у принципових позиціях щодо інтонації як засобу комунікативно-прагматичної актуалізації висловлювання;

– зумовленість потенціалу актуалізації емоційності висловлювання інтонаційними компонентами основними функціями інтонації;

– інтонація як супрасегментний лінгвістичний фактор може змінити смисл висловлювання за рахунок складної взаємодії частотних, динамічних та темпоральних характеристик;

– залежно від ситуації спілкування, потреб комунікації та інтенції мовця ті чи інші компоненти інтонації можуть набувати провідної ролі у вираженні смислу емоційного висловлювання

Перспективи подальшого дослідження проблеми інтонаційного оформлення емоційних висловлювань вбачаються в аналізі емоційного мовлення та співвіднесення

інтонаційних способів його актуалізації з комунікативно-прагматичними типами дискурсивних висловлювань. Сфера подальших наукових розвідок цього питання може включати дослідження інваріантних інтонаційних моделей емоційних висловлювань та можливості їх класифікації у різних соціокультурних сферах англомовної комунікації.

Л і т е р а т у р а :

1. *Алексієвець О. М.* Просодичні засоби інтенсифікації висловлювань сучасного англійського мовлення: монографія / О. М. Алексієвець. – Тернопіль : Економічна думка, 2002. – 200 с.
2. *Ахманова О. С.* Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Советская энциклопедия, 1969. – С. 180-181.
3. *Виноградов В. В.* Избранные труды. Исследование по русской грамматике / В. В. Виноградов. – М. : Наука, 1975. – 560 с.
4. *Григорьева В. С.* Дискурс как элемент коммуникативного процесса: прагмалингвистический и когнитивный аспекты : монография / В. С. Григорьева. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2007. – 288 с.
5. *Дворжецька М. П.* Фонетика англійської мови: фоностилістика і риторика мовленнєвої комунікації: посібник для студентів ВНЗ / М. П. Дворжецька, Т. В. Макухіна, Л. М. Великова, Є. О. Снегірьова. – Вінниця : Нова Книга, 2005. – 240 с.
6. *Дворжецька М. П.* Тенденції розвитку вимовної норми сучасної англійської мови // Мова, культурв й освіта в сучасному світі : Зб. наук. праць до 90-річчя проф. О. К. Романовського. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2008. – С. 141-145.
7. *Дворжецкая М. П.* Единство системного и коммуникативно-функционального анализа просодии связного текста // Изучение динамического аспекта сегментных и суперсегментных единиц звучащего текста. – К. : КГПИИЯ, 1988. – С. 5-11.
8. *Калита А. А.* Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення : монографія / А. Калита. – Тернопіль : підручники і посібники, 2007. – 320 с.
9. *Карасик В. И.* О типах дискурса / В. И. Карасик // Языковая личность : институциональный и персональный дискурс : сб. науч. тр. – Волгоград, 2000. – С. 5-20.
10. *Карасик В. И.* Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
11. *Носенко Э. Л.* Особенности речи в состоянии эмоциональной напряженности / Э. Л. Носенко. – Днепропетровск : Издательство ДГУ, 1975. – 205 с.
12. *Паращук В. Ю.* Теоретична фонетика англійської мови : навчальний посібник / В. Ю. Паращук. – Вінниця, Нова Книга, 2005. – 240 с.
13. *Шаткина Л. А.* Взаимодействие просодии слова и фразы в реализации коммуникативно-прагматической парадигмы высказывания / Л. А. Шаткина // Изучение динамического аспекта сегментных и суперсегментных единиц звучащего текста. – К. : КГПИИЯ, 1988. – С. 65-70.
14. *Crystal D.* Prosodic systems and intonation in English / D. Crystal. – London : CUP, 1969. – 382 p.
15. *Roach P.* English phonetics and phonology / P. Roach. – Cambridge : CUP, 1998. – 262 p.

Стаття посвящена актуальній проблемі сучасної інтонології, котра активно вивчається різними науковими школами: актуалізації англоязычного дискурса інтегрованими інтонаційними компонентами. Виділення дослідниками експресивної, емоційної, дискурсивної та деяких інших функцій інтонації дає підстави утвердити іманентність потенціалу інтонації актуалізувати емоційні висловлювання. Експериментально-фонетичні дослідження дозволяють говорити про наявність певних інваріантів інтонаційного оформлення емоційних висловлювань в однотипних комунікативних ситуаціях.

Ключевые слова: емоційне висловлювання, функції інтонації, актуалізація, інваріант інтонаційного оформлення, комунікація.

The article deals with an acute issue of modern intonology, which is presently studied by various scientific schools: the foregrounding of emotional utterances in English discourse by means of integrated intonation components. The researchers' outlining emotional, expressive, discourse and some other functions of intonation enables us to assert the existence of immanent intonation potential to foreground emotional utterances. Experimental phonetics studies give us ground to state the existence of certain intonation invariants of emotional utterance shaping in similar communicative situations.

Keywords: emotional utterance, intonation functions, foregrounding, intonation invariant, communication.